

Тема 8. Соціальний захист спортсменів

1. Забезпечення прав спортсменів, що проживають у сільській місцевості та фізкультурно-оздоровчої діяльності сільського населення.
2. Поняття соціального захисту спортсменів.
3. Організаційно-правові форми соціального захисту спортсменів.
4. Соціальні допомоги спортсменам як організаційно-правова форма соціального захисту.

1. Забезпечення прав спортсменів, що проживають у сільській місцевості та фізкультурно-оздоровчої діяльності сільського населення.

Стаття 29 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» регулює питання фізкультурно-оздоровчої діяльності серед сільського населення, покладаючи обов'язки на виконавчі органи сільських, селищних рад, підприємства, установи та організації агропромислової галузі, що розташовані в сільській місцевості, щодо сприяння: створенню умов для залучення мешканців села, селища до активних занять фізичною культурою і спортом, здорового способу життя; – утворенню та діяльності у межах відповідних територій колективів фізичної культури та спортивних клубів; доступності мешканцям села, селища спортивних споруд відповідних навчальних закладів для занять фізичною культурою; функціонуванню та створенню дитячо-юнацьких спортивних шкіл у кожному сільському районі, у тому числі відкриттю їх відділень (філій) у селах та селищах; фінансуванню фізичної культури і спорту.

Держава, піклуючись про належний рівень забезпечення населення, у тому числі і сільського, послугами спортивно-оздоровчого характеру, передбачає законодавчі засади регулювання цих відносин. Відповідно до вищезазначеного Закону у сфері фізичної культури і спорту забезпечується:

1) організаційна діяльність щодо проведення фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів. Такі заходи мають бути включені до Єдиного календарного плану фізкультурно-оздоровчих і спортивних заходів України, календарних планів фізкультурно-оздоровчих і спортивних заходів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя, календарних планів фізкультурно-оздоровчих і спортивних заходів районів, міст, селищ та сіл та затверджуватися центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері фізичної культури та спорту¹.

2) фінансова діяльність. Фінансування розвитку фізичної культури і спорту здійснюється за рахунок коштів відповідно державного та місцевого бюджетів, а також інших джерел, не заборонених законодавством, зокрема від: підприємств, установ та організацій, об'єднань громадян, окремих осіб; фінансово-господарської діяльності закладів фізичної культури і спорту; користування правами інтелектуальної власності закладами фізичної культури і спорту, організаторами фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів; проведення

---

¹ Про затвердження Положення про Міністерство молоді та спорту України: постанова Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 року № 220. *Офіційний вісник України*. 2014. №54. Ст. 1447.

державної спортивної лотереї; інвестиційної діяльності у сфері фізичної культури і спорту.

3) матеріально-технічна база. Матеріально-технічне забезпечення сфери фізичної культури і спорту здійснюється шляхом будівництва та використання спортивних споруд, створення, придбання та використання фізкультурно-спортивного спорядження та обладнання, іншого майна, призначеного для занять фізичною культурою і спортом. Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері фізичної культури та спорту, визначає нормативи матеріально-технічного забезпечення сфери фізичної культури і спорту в Україні. Земельні ділянки, на яких розташовані спортивні споруди, належать до земель рекреаційного призначення. Приватизація спортивних споруд здійснюється відповідно до закону. Зміна цільового призначення приватизованих спортивних споруд не допускається. Будівництво, реконструкція та утримання спортивних споруд у сільській місцевості здійснюються відповідно до закону. Існуюча мережа державних і комунальних закладів фізичної культури і спорту не може бути скорочена без згоди центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері фізичної культури та спорту.

4) кадровий підбір. Держава забезпечує підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації кадрів у сфері фізичної культури і спорту. Право проводити фізкультурно-оздоровчу та спортивну діяльність, фізкультурно-спортивну реабілітацію надається фахівцям, які мають спеціальну освіту та відповідний освітньо-кваліфікаційний рівень. Тренерам та іншим фахівцям у сфері фізичної культури і спорту держава створює належні умови для праці, відпочинку, медичного обслуговування тощо. У сільській місцевості це може бути надання у користування житлового будинку та земельної ділянки для забезпечення таких осіб житлом. Держава сприяє розвитку волонтерського руху у сфері фізичної культури і спорту. Волонтери, якими на добровільних засадах надається допомога щодо організації фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності, пропагування здорового способу життя, надання консультаційної допомоги у сфері фізичної культури і спорту, можуть забезпечуватися фізкультурно-спортивним обладнанням та спорядженням відповідними закладами фізичної культури і спорту та організаторами фізкультурно-оздоровчих або спортивних заходів.

5) наукове та медичне забезпечення. Наукове забезпечення у сфері фізичної культури і спорту здійснюється для проведення наукових досліджень, впровадження їх результатів у практику роботи закладів фізичної культури і спорту, підготовки наукових кадрів та науково-педагогічних працівників. Таку діяльність у сфері фізичної культури і спорту здійснюють наукові установи, вищі навчальні заклади III-IV рівнів акредитації у порядку, встановленому законодавством. Центральний орган виконавчої влади затверджує п'ятирічні зведені плани науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту. Фінансування заходів, визначених цими планами, здійснюється на конкурсних засадах відповідно до закону. Спортивна медицина є складовою системи охорони здоров'я у сфері фізичної культури і спорту та визначає стан здоров'я, фізичний розвиток та функціональний стан організму осіб, які займаються фізичною культурою і спортом, у тому числі шляхом визначення придатності (здійснення

допуску) осіб до занять фізичною культурою і спортом, здійснення профілактики, діагностики, лікування захворювань та ушкоджень, пов'язаних із заняттям фізичною культурою і спортом. Систематичному диспансерному огляду службою спортивної медицини підлягають особи, які займаються фізичною культурою, та спортсмени дитячо-юнацького, резервного спорту та спорту вищих досягнень, ветерани спорту.

Стаття 8 Закону України «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві» від 17.10.1990² встановлює, що селу надається перевага порівняно з містом (у розрахунку на душу населення) в тому числі й у спорудженні об'єктів спорту, забезпечуються рівні з містом умови постачання промисловими та продовольчими товарами, а також рівень медичного, культурного, спортивного, комунально-побутового, транспортного і торговельного обслуговування за науково обґрунтованими нормативами. Тому відповідно до цього закону встановлюється ряд заходів стимулювання для підприємств та організацій, які виконують роботи для агропромислового комплексу.

Зокрема, доходи будівельних, монтажних, проектних та інших підприємств і організацій, одержані в результаті спорудження в сільській місцевості об'єктів фізкультури і спорту та інших об'єктів, які впливають на поліпшення соціального становища села, не оподатковуються. Також не оподатковується частина доходу підприємств, організацій, що витрачається на розвиток та утримання соціальної сфери села, об'єктів фізичної культури і спорту в сільській місцевості (ст. 7).

Витрати на утримання всіх закладів спортивного призначення в сільській місцевості, в тому числі дитячо-юнацьких спортивних шкіл, а також на проведення фізкультурно-спортивних заходів фінансуються з бюджету. Реорганізація та ліквідація закладів бюджетної сфери комунальної форми власності здійснюється за рішенням сесії місцевої ради, державної і приватної форм власності – за рішенням засновника (засновників) (ст. 6). Але основною проблемою на селі залишається проблема матеріально-технічного та фінансового забезпечення закладів спорту. Зважаючи на практичну відсутність коштів в бюджетах місцевих рад, у сільській місцевості відбувається процес інтенсивного закриття таких об'єктів. Наступним Законом України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» від 05.10.2000 року встановлено державні соціальні нормативи у сфері обслуговування закладами фізичної культури та спорту, до яких включаються: перелік та обсяг безоплатних послуг, які надаються населенню закладами фізичної культури, спорту, а також дитячо-юнацькими спортивними школами; нормативи забезпечення населення закладами фізичної культури та спорту, що гарантуються державою (ст. 16 Закону)³. Також ст. 18 цього закону встановлює, що законами України з метою надання соціальної підтримки населенню України в цілому та окремим категоріям громадян встановлюються державні гарантії щодо: надання гарантованих обсягів обслуговування у сфері фізичної культури та спорту, які можуть реалізовуватися шляхом надання пільг. Так, відповідно до вже

² Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві: Закон України від 17.10.1990 № 400-ХІІ . *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1990. № 45. Ст. 602

³ Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України від 05.10.2000 № 2017-ІІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 48. Ст. 409

згадуваного Закону України «Про фізичну культуру і спорт» заклади фізичної культури і спорту звільняються від сплати земельного податку відповідно до закону.

Держава може надавати податкові пільги для юридичних та фізичних осіб (резидентів та нерезидентів), що здійснюють благодійну діяльність у сфері фізичної культури і спорту в порядку, визначеному законодавством. У сільській місцевості витрати на утримання закладів фізичної культури і спорту, в тому числі дитячо-юнацьких спортивних шкіл, а також на проведення фізкультурно-спортивних заходів здійснюються відповідно до закону. Держава сприяє діяльності суб'єктів господарювання, що здійснюють інвестиційну діяльність у сфері фізичної культури і спорту в Україні.

Закладам фізичної культури і спорту, які мають у власності або користуванні спортивні споруди, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування можуть надавати відповідно до закону пільги з оплати за користування комунальними послугами та спожиту електроенергію, а також надавати фінансову підтримку з відповідних бюджетів.

Суб'єктам підприємницької діяльності, які здійснюють виробництво фізкультурно-спортивного спорядження та обладнання, може надаватися пільговий режим кредитування і оподаткування відповідно до закону. Державні соціальні гарантії є обов'язковими для всіх державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності. Органи місцевого самоврядування при розробці та реалізації місцевих соціально-економічних програм можуть передбачати додаткові соціальні гарантії за рахунок коштів місцевих бюджетів.

2. Поняття соціального захисту спортсменів

Право людини на соціальний захист взагалі, та спортсменів, зокрема, – це гарантовані державою і передбачені законодавством певні можливості людини отримати від держави, а також інших суб'єктів, які діють за уповноваженням або дозволом держави, на умовах і в порядку, передбачених законодавством, а також договором, матеріальне забезпечення, матеріальну підтримку та соціальні послуги в обсязі, достатньому для задоволення основних базових потреб, у разі настання соціальних ризиків. Соціальні ризики – це такі події в житті людини, за яких вона через незалежні від неї обставини втрачає засоби для існування і не може власною працею задовольняти свої першочергові потреби. Соціальні ризики як підстава для набуття людиною права на соціальний захист було встановлено у міжнародних актах, зокрема, у Конвенціях та Рекомендаціях МОП (№ 102 про мінімальні норми соціального забезпечення (1952 р.), № 117 про основні цілі і норми соціальної політики (1962 р.), № 128 про допомоги у зв'язку з інвалідністю, зі старістю і в разі втрати годувальника (1967 р.). Європейський кодекс соціального забезпечення (переглянутий) (Рада Європи, 1990 рік) встановлює такий їх перелік, при настанні яких особи підлягають соціальному захисту: це хвороба, безробіття, старість, трудове каліцтво та професійне захворювання, материнство, інвалідність, смерть годувальника. Серед соціальних ризиків можна виділити професійні ризики, зумовлені негативними чинниками виробництва (небезпечні, шкідливі, важкі умови праці) і непрофесійні, а точніше, це загальносоціальні ризики, які настають кожному

людину не як працівника, а саме як людину – хвороба, вагітність і пологи, необхідність догляду за малолітніми або хворими членами родини та ін. Саме соціальні ризики є наріжним каменем соціального захисту. Соціальні ризики позбавляють людину можливості нормального фізичного існування, виживання та розвитку. Такий стан зумовлений непрацездатністю особи. Поняття «непрацездатність» у вітчизняному законодавстві не визначене, незважаючи на нагальну потребу у цьому, оскільки у нормативно-правових актах різного рівня цей термін широко застосовується. Відповідно до міжнародно-правової практики для забезпечення соціальних ризиків в Україні впроваджено спеціальний організаційно-правовий механізм: систему загальнообов'язкового державного соціального страхування і систему державної соціальної допомоги. Кожна з них урегульовує певну групу суспільних відносин. Система загальнообов'язкового державного соціального страхування являє собою цілком особливу форму, відмінну від цивільно-правового страхування і побудовану на принципі справляння страхових внесків лише з працюючого населення. Інші особи – непрацюючі теж зазнають страхових ризиків стають непрацездатними (тимчасово або постійно).

Таке забезпечення надається через державну соціальну допомогу, яка має характер державної підтримки і розміри таких соціальних виплат є значно нижчі, ніж аналогічні виплати у рамках соціального страхування. Отже, залежно від організаційно-правової форми забезпечення соціальні ризики можуть бути визнані страховими і нестраховими. Застрахованим особам надаються такі види соціального забезпечення, як пенсії за віком, у разі інвалідності, втрати годувальника, медична допомога, забезпечення лікарськими засобами та виробами медичного призначення, забезпечення оздоровчими заходами, допомоги у випадку тимчасової непрацездатності, допомога по безробіттю, на поховання тощо. Зазначені виплати та послуги фінансуються із спеціально створених страхових фондів: Пенсійного фонду, Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, Фонду соціального страхування. Соціальне страхування не охоплює усі соціальні ризики. Залишається значна частина таких обставин у житті людини, які мають однакову природу із страховими соціальними ризиками, проте ступінь їхньої вірогідності в житті кожної людини не така висока, як у страхових випадках, а тому вони забезпечуються іншими засобами, з інших джерел. Нестрахові соціальні ризики можна визначити як складні життєві обставини, не охоплені соціальним страхуванням, які об'єктивно порушують життєдіяльність людини, вона не може їх подолати самотійно і які, відповідно до загально визнаних принципів та норм міжнародного права, міждержавних угод і законодавства України, визнаються юридичною підставою для надання державної соціальної допомоги громадянину та (або) його сім'ї.

До таких обставин належать: інвалідність, неможливість особи самотійно обслуговувати себе в зв'язку із похилим віком, хворобою, сирітство; безпритульність, малозабезпеченість, безробіття, брак житла, самотність тощо.

Норми Конституції України, які безпосередньо передбачають право людини на соціальний захист. До норм Конституції України, які безпосередньо встановлюють і розкривають зміст прав людини та громадянина у сфері соціального захисту, належать: право громадян на соціальний захист, що включає

право на забезпечення їх у разі повної, часткової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від громадян обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом (ст. 46); право на соціальне житло, яке надається для громадян, які потребують соціального захисту, державою та органами місцевого самоврядування безоплатно або за доступну для них плату відповідно до закону (ст. 47); право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг та житло (ст. 48); право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування (ст. 49); право на охорону державою сім'ї, дитинства, материнства і батьківства (ст. 51); право дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, на державне утримання та виховання (ст. 52); право на соціальний захист громадян України, які перебувають на службі Збройних Сил України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей (ст. 17). Слід окремо пояснити, що міжнародними правовими актами право на медичну допомогу включено до складу соціального захисту. Зокрема, медична допомога названа першою серед інших соціальних виплат у Конвенції МОП № 102 про мінімальні норми соціального забезпечення; у Європейському кодексі соціального забезпечення; право на соціальну і медичну допомогу передбачено у ст. 13 Європейської соціальної хартії (переглянутої).

3. Організаційно-правові форми соціального захисту спортсменів

Юридичний механізм здійснення проголошеного у Конституції України права на соціальний захист конкретизовано у галузевому законодавстві шляхом визначення змісту та обсягу права, а також правових умов його здійснення. Одним із механізмів реалізації конституційного права на соціальний захист є загальнообов'язкове державне соціальне страхування, завданням якого є підтримання матеріального благополуччя громадян і їх сімей у визначених законодавством випадках. Обов'язкове соціальне страхування є основною організаційно-правовою формою соціального захисту. Принципи та правові, фінансові й організаційні засади загальнообов'язкового державного соціального страхування громадян вперше визначені в Основах законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування⁴.

Залежно від страхового випадку передбачено такі види загальнообов'язкового державного соціального страхування: пенсійне страхування, страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням, медичне страхування, страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності, страхування на випадок безробіття. Відносини з кожного виду загальнообов'язкового державного соціального страхування, крім медичного, регулюються окремими законами, прийнятими відповідно до цих Основ.

У зв'язку з тим, що зазначена система є загальнообов'язковою, спортсмени не являються виключенням, що дає їм право в майбутньому або у випадку настання інвалідності, захворювання, травми на матеріальні виплати. Система соціального страхування на випадок безробіття в Україні була введена з 1 січня

⁴ Закон України від 14.01.1998р. № 16-98. Офіційний вісник України. 1998. №6. Ст. 219

2001 року Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» від 2 березня 2000 р. № 1533-III . Ще два види соціального страхування, зокрема, страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням та страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності, передбачені Законом України від 28.12.2014 р. №77 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування загальнообов'язкового державного соціального страхування та легалізації фонду оплати праці». Як вже було зазначено, уся система соціального страхування направлена на соціальний захист застрахованих осіб шляхом призначення та виплати допомоги, матеріальних виплат та надання послуг. Це особливо важливим є для спортсменів та членів їх сімей, оскільки професійна діяльність цієї категорії являється небезпечною. Серед усіх видів соціального страхування найбільше значення в системі для спортсменів має пенсійне страхування. Цей вид соціального страхування регулюється Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9.07.2003р. № 1058-IV2 . Зазначеним Законом передбачені умови і порядок призначення пенсій за віком, по інвалідності та по втраті годувальника. Крім закону про пенсійне страхування до цього часу продовжує діяти Закон України «Про пенсійне забезпечення» від 5.11.1991р.№ 17883 Він передбачає порядок призначення ще одного виду пенсій – пенсій за вислугу років працівникам народного господарства. Стаття 51 визначає підстави пенсійного забезпечення за вислугу років: пенсії за вислугу років встановлюються окремим категоріям громадян, зайнятих на роботах, виконання яких призводить до втрати професійної працездатності або придатності до настання віку, що дає право на пенсію за віком. Відповідно до ст. 52, яка визначає перелік осіб, яким може бути призначена пенсія за вислугу років, передбачені спортсмени. Відповідно до пункту «є» статті 55 Закону України від 01.11.1991 №1788 «Про пенсійне забезпечення» (далі – Закон № 1788) та згідно «Порядку призначення і виплати пенсій за вислугу років заслуженим майстрам спорту, майстрам спорту міжнародного класу – членам збірних команд України», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.10.1922 №583 (зі змінами і доповненнями), пенсії за вислугу років призначаються спортсменам, які мають особливі заслуги перед фізкультурним рухом – заслуженим майстрам спорту, майстрам спорту міжнародного класу при стажі роботи не менше 25 років і перебуванні в складі збірних команд України (включаючи членів збірних команд колишньої Української РСР) не менше 6 років незалежно від віку. Призначення і виплата зазначених пенсій здійснюється у порядку, визначеному Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», з урахуванням статей 7, 21, 51, 52 і 77 Закону України «Про пенсійне забезпечення». Зокрема, ст. 7 передбачає при призначенні пенсії за вислугу років, у тому числі спортсменам, залишення роботи, яка дає право на призначення цієї пенсії. Відповідно до ст. 21 Закону України «Про пенсійне забезпечення» до пенсій, призначених за вислугу років, за умов, передбачених вказаною статтею призначаються до пенсії відповідні надбавки.

Особливе значення має ст. 77, оскільки вона передбачає надбавки до пенсії особам, які мають особливий статус, зокрема інваліди та учасники війни та особи, прирівняні до них. Оскільки серед спортсменів є особи, які можуть мати

такий статус (учасники АТО, учасники бойових дій і таке інш.), до пенсій, які їм призначаються відповідно нараховуються надбавки. До стажу роботи зараховується перебування вказаних осіб у складі збірних команд України, а також інші види діяльності, передбачені Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».

Пенсії за вислугу років призначаються в розмірах, установлених Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» для пенсій за віком. Пенсії за вислугу років обчислюються із заробітної плати відповідно до порядку, визначеного Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування». Пенсії за вислугу років призначаються і виплачуються за умови вибуття вказаних осіб зі збірних команд України. До стажу роботи зараховується перебування спортсменів у складі збірних команд України (включаючи перебування у складі збірних команд колишньої Української РСР), а також інші види діяльності, передбачені статтею 24 Закону № 1058.

Стаж, який дає право на пенсію за вислугу років, обчислюється на підставі трудової книжки (для підтвердження стажу роботи до 01.01.2004 року), даних, що містяться в системі персоніфікованого обліку (для підтвердження страхового стажу після 01.01.2004 року), інших документів, що підтверджують перебування в складі збірних команд України та вибуття з їх складу (довідки відповідних органів), а також відповідне посвідчення, що підтверджує наявність звання заслуженого майстра спорту або майстра спорту міжнародного класу. Пенсії за вислугу років призначаються з дня звернення до органу, який призначає пенсію (Пенсійний Фонд України та його органи на місцях) – довічно, в розмірах, установлених Законом № 1058 для пенсій за віком і обчислюються із заробітної плати відповідно до порядку, визначеного цим Законом. До пенсії встановлюються надбавки і підвищення, згідно чинного законодавства. Виплачується така пенсія тільки за умови вибуття вказаних осіб зі збірних команд України. Якщо спортсмен продовжує працювати на посадах, які не дають права на пенсію за вислугу років, то перерахунок з урахуванням набутого після призначення пенсії за вислугу років страхового стажу провадиться лише після досягнення ним пенсійного віку або при переведенні на інший вид пенсії (за віком, по інвалідності).

На практиці більш розповсюдженою є призначення пенсій спортсменам на загальних умовах, тобто відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування». Як вже було зазначено, відповідно до ст. 26 особи мають право на призначення пенсії за віком після досягнення віку 60 років за наявності страхового стажу не менше 15 років по 31 грудня 2017 року. Починаючи з 1 січня 2028 року, у разі наявності 40 і більше календарних років страхового стажу, пенсія за віком призначається незалежно від віку.

Мінімальний розмір пенсії за віком за наявності у чоловіків 35 років, а у жінок 30 років страхового стажу встановлюється в розмірі прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, визначеного законом. У разі виплати застрахованій особі довічної пенсії, передбаченої цим Законом, пенсії або аналогічної виплати, встановленої в інших державах, мінімальний розмір пенсії за віком у солідарній системі встановлюється з урахуванням зазначених сум. За кожний повний рік страхового стажу понад 35 років чоловікам і 30 років жінкам пенсія за віком збільшується на 1 відсоток розміру пенсії, обчисленої

відповідно до статті 27 цього Закону, але не більш як на 1 відсоток мінімального розміру пенсії за віком, передбаченого абзацом першим цієї частини. Наявний в особи понаднормовий страховий стаж не може бути обмежений.

З 1 січня 2018 року для осіб, які досягли віку 65 років, мінімальний розмір пенсії за віком за наявності у чоловіків 35 років, а у жінок 30 років страхового стажу встановлюється в розмірі 40 відсотків мінімальної заробітної плати, визначеної законом про Державний бюджет України на відповідний рік, але не менше прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, визначеного законом.

За наявності страхового стажу меншої тривалості, ніж передбачено абзацом першим частини першої цієї статті, мінімальний розмір пенсії за віком встановлюється у розмірі, пропорційному до наявного страхового стажу, виходячи з прожиткового мінімуму, встановленого для осіб, які втратили працездатність, визначеного законом. Для пенсій, призначених після 1 січня 2018 року, мінімальний розмір пенсії за віком, передбачений абзацом першим цієї частини, виплачується після досягнення особою віку 65 років. До досягнення цього віку таким особам може бути призначена державна соціальна допомога на умовах і в порядку, визначених Законом України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» 01.06.2000р. № 1768-III. Ця допомога призначається органами соціального захисту населення. Умови призначення пенсії по інвалідності передбачені ст. 30, тобто, пенсія по інвалідності призначається в разі настання інвалідності, що спричинила повну або часткову втрату працездатності за наявності страхового стажу, передбаченого статтею 32 цього Закону. Пенсія по інвалідності призначається незалежно від того, коли настала інвалідність: у період роботи, до влаштування на роботу чи після припинення роботи. Залежно від ступеня втрати працездатності визначено три групи інвалідності. Причина, група, час настання інвалідності, строк, на який встановлюється інвалідність, визначаються органом медико-соціальної експертизи згідно із законодавством. Органи Пенсійного фонду та застрахована особа мають право в установленому законом порядку оскаржити рішення органів медико-соціальної експертизи. Для призначення пенсії по інвалідності необхідний страховий стаж, який передбачено ст. 32. Він залежить від віку

Пенсія по інвалідності призначається на весь строк встановлення інвалідності. Особам з інвалідністю, які досягли пенсійного віку, встановленого статтею 26 цього Закону, пенсії по інвалідності призначаються довічно. Повторний огляд цих осіб з інвалідністю провадиться тільки за їх заявою. Органи медико-соціальної експертизи зобов'язані повідомляти територіальні органи Пенсійного фонду в порядку, встановленому законодавством, про результати повторного огляду осіб, яким призначена пенсія по інвалідності, та про нез'явлення цих осіб на зазначений огляд. Умови призначення пенсії у зв'язку з втратою годувальника передбачені ст. 36.

Пенсія у зв'язку з втратою годувальника призначається непрацездатним членам сім'ї померлого годувальника, які були на його утриманні, за наявності в годувальника на день смерті страхового стажу, який був би необхідний йому для призначення пенсії по III групі інвалідності, а в разі смерті пенсіонера або осіб, зазначених у частині другій статті 32 цього Закону, а також у разі смерті (загибелі) особи внаслідок поранення, каліцтва, контузії чи інших ушкоджень здоров'я,

одержаних під час участі у масових акціях громадського протесту в Україні з 21 листопада 2013 року по 21 лютого 2014 року за євроінтеграцію та проти режиму Януковича (Революції Гідності), – незалежно від тривалості страхового стажу. При цьому дітям пенсія у зв'язку з втратою годувальника призначається незалежно від того, чи були вони на утриманні годувальника. Батьки і чоловік (дружина) померлого, які не були на його утриманні, мають право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника, якщо втратили джерело засобів до існування.

Непрацевдатними членами сім'ї вважаються: 1) чоловік (дружина), батько, мати, якщо вони є особами з інвалідністю або досягли пенсійного віку, передбаченого статтею 26 цього Закону; 2) діти (у тому числі діти, які народилися до спливу 10 місяців з дня смерті годувальника) померлого годувальника, які не досягли 18 років або старші цього віку, якщо вони стали особами з інвалідністю до досягнення 18 років. Діти, які навчаються за денною формою навчання у загальноосвітніх навчальних закладах системи загальної середньої освіти, а також професійно-технічних, вищих навчальних закладах (у тому числі у період між завершенням навчання в одному із зазначених навчальних закладів та вступом до іншого навчального закладу або у період між завершенням навчання за одним освітньо-кваліфікаційним рівнем та продовженням навчання за іншим за умови, що такий період не перевищує чотирьох місяців), – до закінчення такими дітьми навчальних закладів, але не довше ніж до досягнення ними 23 років, та діти-сироти – до досягнення ними 23 років незалежно від того, навчаються вони чи ні; 3) чоловік (дружина), а в разі їх відсутності – один з батьків або брат чи сестра, дідусь чи бабуся померлого годувальника незалежно від віку і працевдатності, якщо він (вона) не працюють і зайняті доглядом за дитиною (дітьми) померлого годувальника до досягнення нею (ними) 8 років. До членів сім'ї, які вважаються такими, що були на утриманні померлого годувальника, відносяться особи, зазначені в частині другій цієї статті, якщо вони: 1) були на повному утриманні померлого годувальника; 2) одержували від померлого годувальника допомогу, що була для них постійним і основним джерелом засобів до існування. Члени сім'ї померлого годувальника, для яких його допомога була постійним і основним джерелом засобів до існування, але які й самі одержували пенсію, мають право, за бажанням, перейти на пенсію у зв'язку з втратою годувальника. Усиновлені діти мають право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника нарівні з рідними дітьми. Пасинок і падчерка мають право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника нарівні з рідними дітьми, якщо вони не одержували аліментів від батьків. Неповнолітні діти, які мають право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника, зберігають це право і в разі їх усиновлення. Положення цього Закону, що стосуються сім'ї померлого, відповідно поширюються і на сім'ю особи, визнаної безвісно відсутньою або оголошеною померлою у встановленому законом порядку. Розмір пенсії у зв'язку з втратою годувальника передбачено ст. 37. Пенсія у зв'язку з втратою годувальника призначається в розмірі: на одного непрацевдатного члена сім'ї – 50 відсотків пенсії за віком померлого годувальника; на двох та більше непрацевдатних членів сім'ї – 100 відсотків пенсії за віком померлого годувальника, що розподіляється між ними рівними частками. Дітям-сиротам пенсія у зв'язку з втратою годувальника призначається в розмірах, визначених частиною першою цієї статті, виходячи з розміру пенсії за віком кожного з

батьків. 149 Особливе значення для поліпшення матеріального стану спортсменів має ще один Закон України «Про пенсії за особливі заслуги перед Україною» від 01.06.2000р. №1767–III

Зазначений закон передбачає встановлення громадянам, які мають значні заслуги у сфері державної, громадської або господарської діяльності, досягнення у галузі науки, культури, освіти, охорони здоров'я, фізичної культури і спорту тощо, пенсії за особливі заслуги перед Україною. В п. 3 ст. 1 передбачено видатним спортсменам, переможцям Олімпійських та Паралімпійських ігор, Всесвітніх ігор глухих, чемпіонам і рекордсменам світу та Європи призначення надбавок до всіх видів пенсій: за віком, по інвалідності, по втраті годувальника та вислугу років.

4. Соціальні допомоги спортсменам як організаційно-правова форма соціального захисту

Формою соціального захисту спортсменів є державна соціальна допомога. Умови та розміри її надання в Україні суттєво відрізняються від більшості країн, оскільки залежать від рівня економічного розвитку країни, національних особливостей тощо.

Охорона дитинства в Україні є стратегічним загальнонаціональним пріоритетом. Ратифікувавши Конвенцію ООН про права дитини, Україна взяла на себе зобов'язання, що складаються з чотирьох основних принципів: першочерговість інтересів дитини; забезпечення повноцінного життя; залучення до життя спільноти; відсутність дискримінації. Державна соціальна допомога в Україні – це ще одна форма соціального захисту, яка передбачає надання матеріальної підтримки за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, а також інших програм матеріальної допомоги, здійснення соціального обслуговування та утримання, встановлення соціальних пільг. Вона здійснюється у вигляді грошових виплат, натуральної допомоги, соціального обслуговування та утримання, житлових субсидій, медичної допомоги, компенсаційних виплат, пільг. Умови і порядок надання державної соціальної допомоги визначаються законодавчими та іншими нормативно-правовими актами. Це, зокрема, Конституція України, закони України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» від 21.11.1992 р., «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 р. № 2402-III, «Про забезпечення організаційно – правових умов соціального захисту дітей – сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» від 13.01.2005 р. № 2342-IV3 і інше.

Законодавством України передбачено дві моделі забезпечення сімейними грошовими допомогами.

Перша – це призначення і виплата грошових допомог у рамках загальнообов'язкового державного соціального страхування, коли фінансування здійснюється з відповідного фонду;

друга – забезпечення інших осіб у рамках державної допомоги, при якій забезпечення надається з державного бюджету шляхом надання субвенцій місцевим органам.

Особам, не застрахованим у системі соціального страхування, сімейні допомоги надаються на підставі Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми». Цей Закон відповідно до Конституції України встановлює

гарантований державою рівень матеріальної підтримки сімей з дітьми шляхом надання державної грошової допомоги з урахуванням складу сім'ї, її доходів та віку дітей і спрямований на забезпечення пріоритету державної допомоги сім'ям з дітьми у загальній системі соціального захисту населення. Іноземці та особи без громадянства, які постійно проживають в Україні, а також особи, яким надано статус біженця в Україні, мають право на державну допомогу нарівні з громадянами України на умовах, передбачених цим Законом, іншими законами або міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Відповідно до цього Закону призначаються такі види державної допомоги сім'ям з дітьми: 1) допомога у зв'язку з вагітністю та пологами; 2) одноразова допомога при народженні дитини; 3) допомога на дітей, які перебувають під опікою чи піклуванням; 4) допомога на дітей одиноким матерям. Допомоги призначаються органами соціального захисту. Покриття витрат на виплату державної допомоги сім'ям з дітьми здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України. Важливо відзначити значну специфіку медичної допомоги стосовно соціальної допомоги, – адже вона безпосередньо впливає на здоров'я людини медичними засобами. Відносини з приводу медичного страхування, тобто організаційної та фінансової сторони надання медичної допомоги, входять до соціального захисту.